

УДК 378.4.02.016:81'243

ЄВГЕНІЯ ГОНЧАРОВА

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ДИФЕРЕНЦІЙНІЙ ОСНОВІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Об'єктом дослідження автора є диференціація навчання у вищих навчальних закладах. Методологічною основою дослідження є теоретичні положення про сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах. У статті обґрунтовано сукупність дидактичних умов, у яких сконцентровано певні положення, які мають бути реалізовані в технології диференціації навчання.

Ключові слова: диференціація, дидактичні умови, дидактична взаємодія, дидактичні процеси, блоково-структурна організація змісту навчання дисципліни, диференційна основа, оцінювання.

Зміцнення міжнародних зв'язків України у економічних відносинах стимулювало інтеграцію України до світового освітнього простору. У цьому аспекті сучасні пріоритетні цінності вищої освіти зумовлюють суттєве розширення функцій іноземної мови у соціальній діяльності індивіда і підвищення її значущості як навчальної дисципліни на ринку освітніх послуг. Процес формування професійної компетентності майбутнього фахівця має збагатитися новими формами і технологіями освіти, що будуть максимально враховувати індивідуальні інтереси і здібності кожного студента і сприятимуть їх всебічному розвитку.

Грунтовний аналіз базових дидактичних категорій на рівні дефініцій указує шляхи поетапного розвитку навчального процесу від репродуктивного навчання до усвідомленої навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Сучасна практика навчання у ВНЗ одним із пріоритетних шляхів підвищення ефективності навчального процесу вбачає реалізацію механізмів диференціації. Диференціація навчання є складним структурним процесом і вважається засобом досягнення індивідуалізації в освітньому середовищі, що визначається з позиції орієнтації на гуманістичні особистісно-значеннєві цілі; соціально-педагогічну ідею свободи особистості студента та його права на вибір своєї індивідуальної траєкторії навчання; урахує індивідуально-психологічні особливості, нахили, здібності та інтереси студента з метою ефективного розвитку його особистості.

Окремі аспекти загальнодидактичної проблеми диференціації навчання розглядалися в різних контекстах, зокрема: підґрунтя для розробки сучасних технологій навчання на засадах інтенсифікації мисленнєвої активності, пізнавальних інтересів, розумових здібностей; оптимізації навчального процесу; свідомого спрямування власних зусиль на досягнення позитивного результату; диференційованого підходу у процесі вивчення іноземної мови (Ю. Бабанський [1], М. Бурда [2], М. Гриньова [3], П. Гусак [4], І. Лернер [5], О. Малихін [6], Л. Мартіросян [7] та ін.).

Однак, у традиційній системі вищої економічної освіти, орієнтованій на стандартизацію та уніфікацію процесу фахової підготовки, диференціація навчання майбутніх спеціалістів саме іноземної мови досліджена недостатньо, що зумовлює мету статті: теоретично обґрунтувати на засадах вивчення та аналізу психолого-педагогічної літератури сукупність дидактичних умов, які мають бути реалізовані в технології диференціації навчання.

Під дидактичними умовами диференціації навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах розуміємо узагальнено-концентроване визначення необхідних і достатніх дидактичних процесів, які у своїй функціональній сукупності забезпечуватимуть високий рівень фахової підготовки майбутніх фахівців:

- формування мотиваційно-стимулювальної основи для засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу;
- проектування й реалізація дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням

індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі;

— імплементація ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання іноземних мов на диференційній основі;

— інтенсифікація рефлексивно-аналітичної діяльності студентів з урахуванням фахової специфіки підготовки з іноземних мов.

Створення першої дидактичної умови - формування мотиваційно-стимулювальної основи для засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу – зумовлюється залежністю ефективності навчального процесу від усвідомленого бажання суб'єкта освіти засвоювати професійно значущий навчальний матеріал, його прагнення до самоосвіти й самоактуалізації на засадах стійкої мотивації до визначеного різновиду навчальної діяльності. Аналіз даних діагностики стосовно домінуючих мотиваційних орієнтацій студентів щодо навчання дає змогу визначити оптимальні стратегії роботи зі студентами з різними переважальними типами мотиваційних орієнтацій, а також форми надання їм необхідної допомоги.

Друга дидактична умова – це проектування й реалізація дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі. Створення цієї умови передбачає створення комфортного навчального середовища, яке надасть змогу забезпечити формування мотиваційно-стимулювальної основи та гарантувати реалізацію цілей навчання.

Дидактичні умови диференціації навчання мають охоплювати у концентрованому вигляді та спрямовувати всі спроектовані дидактичні впливи задля реалізації провідної ідеї, передбаченої створенням третьої дидактичної умови з визначеної сукупності – імплементації ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання іноземних мов на диференційній основі. Схему побудови ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання іноземних мов показано на рис.1.

Диференціація навчання передбачає поетапний перехід у процесі викладання від використання завдань базового рівня складності до використання завдань творчого рівня та здійснюється у двох напрямках. Горизонтальний вектор стосується обсягу навчального матеріалу, пропонованого для засвоєння. Горизонтальний вектор засвоєння навчального матеріалу не можна вважати екстенсивним підходом до процесу навчання. Поетапне збільшення обсягу завдань сприяє закріпленню засвоєних знань, поступовому зменшенню часових витрат на виконання пропонованих завдань за рахунок удосконалення практичних умінь і навичок, а звідси формування підґрунтя для засвоєння навчального матеріалу за вертикальним вектором.

Вертикальним вектором визначається глибина засвоєння навчального матеріалу в межах його блоково-структурної організації. Глибина засвоєння навчального матеріалу одночасно характеризується вмінням виконувати нестандартні завдання підвищеної складності із застосуванням навичок аналізу та синтезу та можливістю виконання завдань значного обсягу.

Подання професійно значущого навчального матеріалу спрямовується на усвідомлення студентами змісту навчання дисципліни з подальшим структуруванням кожної конкретизованої теми на завдання, спрямовані на поетапний перехід суб'єктів навчального процесу на творчий рівень навченості та засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу.

Диференційований підхід до структурування завдань, спрямований на поетапний перехід з більш низького рівня знань на більш високий, де на кожному з етапів база знань поповнюється до рівня, необхідного для переходу на наступний етап, зводить до мінімуму можливість дискретності у викладанні та засвоєнні матеріалу, що вивчається. Упевненість студентів у глибині та якості отриманої бази знань, у власній можливості подальшого продуктивного опанування необхідними фаховими компетентностями стимулює та стабілізує формування позитивної мотивації до навчання.

Одним із прийомів мотиваційно-стимулювальної діяльності викладача є надання студентам можливості самостійно обирати рівень складності завдань, їх обсяг.

Такий підхід дає змогу студентам з більш низьким рівнем навчальних досягнень поетапно перейти до виконання завдань вищої складності, а студентам з більш високим рівнем навчальних досягнень не витрачати часу на виконання завдань базового рівня, а вдосконалювати свої знання, виконуючи завдання, які потребують творчого підходу до їх виконання.

Зміст навчальних завдань, пов'язаний з майбутньою професійною діяльністю, надає студентам змогу усвідомити основні вимоги до професійних компетентностей, чим стимулюється активна навчально-пізнавальна діяльність. Мотиваційно-стимулювальна діяльність викладача, спрямована на формування в

студентів внутрішньої потреби осмислення та сприйняття навчального матеріалу, засвоєння навичок практичного застосування отриманих знань, має носити системний характер.

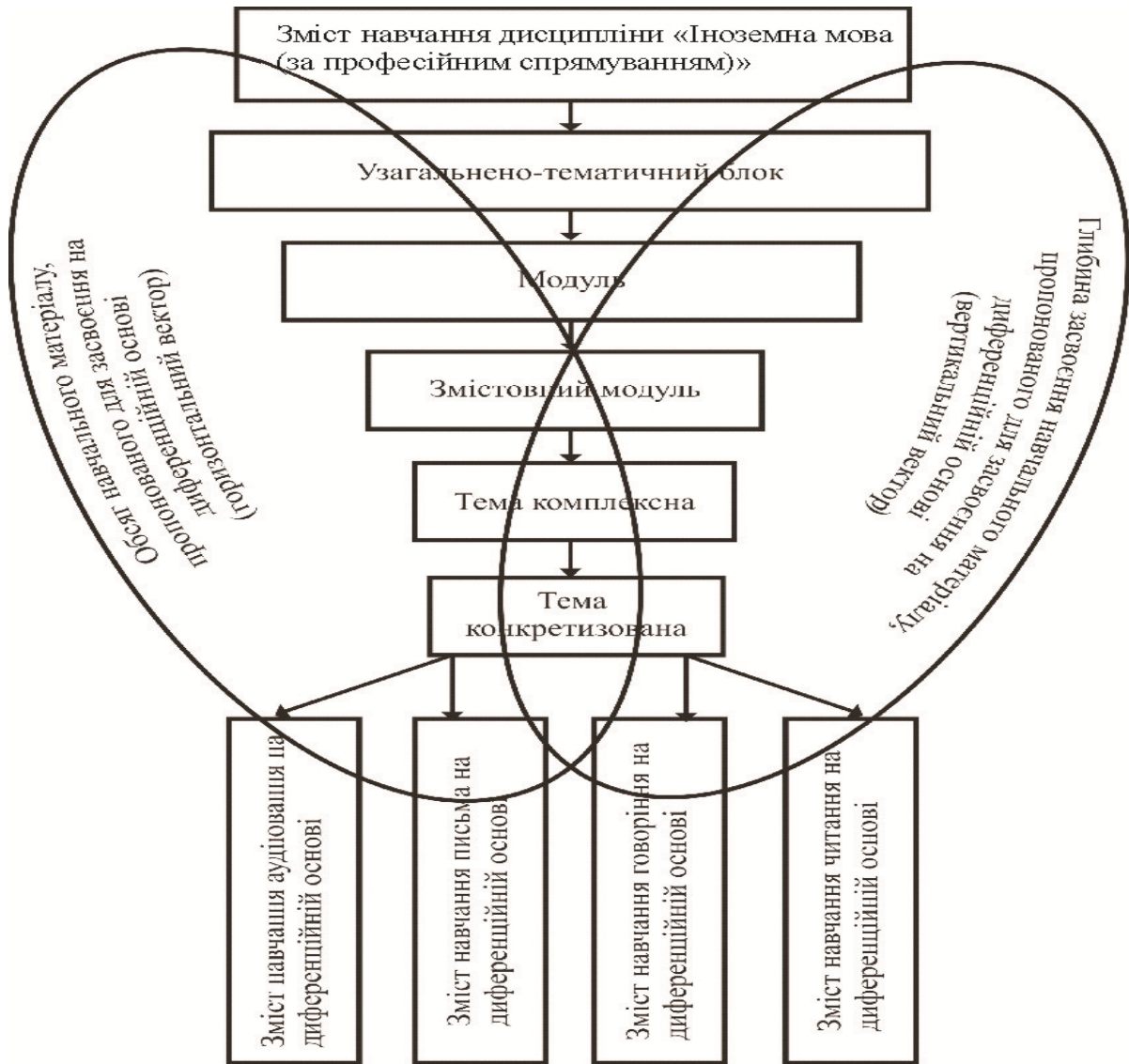

Рис.1.Схема побудови ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання іноземних мов

Викладач має акцентувати увагу студентів на змістовому аспекті діяльності й розкрити мету (ціль) виконання завдання. У якості загальної тенденції формування змісту професійної освіти можна визначити, що відбір змісту проводиться за пластами «знизу – вгору» і базується на потребах майбутньої професійної діяльності або інформації, необхідної для пізнання змісту навчальної дисципліни.

Засвоєння змісту навчальної дисципліни за диференціації навчання може реалізуватися за наступним алгоритмом:

- імплементація ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахової дисципліни на диференційній основі;
- визначення провідного компонента змісту навчальної дисципліни шляхом співвіднесення різноманітних видів підготовки з відповідним набором знань, умінь, навичок і ставлень;
- відповідно до провідного компонента й таксономії цілей дисципліни, деталізується зміст навчального плану підготовки майбутнього фахівця з урахуванням вимог до виробничих функцій, умінь, типових задач його майбутньої діяльності й подальшим вибором необхідних навчальних елементів.

Трансформація цілей навчання в результат відбувається завдяки засвоєнню змісту освіти. Зміст освіти є одним із ключових компонентів диференціації навчання, це система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичні вміння, навички та способи діяльності, досвід творчої діяльності.

Якість навчально-виховного процесу залежить як від професійної майстерності викладача, так і від умінь студента розуміти та сприймати задачі й зміст навчального предмета.

Традиційним методом стимуляції до навчальної діяльності є оцінювання її результатів. У модульно-рейтинговій системі за семестр студент може максимально отримати 100 балів. Виходячи з цього, залежно від кількості годин, відведених на вивчення конкретної дисципліни, визначається максимальна сума балів, яку можна отримати на занятті. Отже, виконавши завдання творчого рівня щодо обсягу та складності, студент отримує максимальний бал, виконавши завдання продуктивного й базового рівня відповідно 80% і 60% від максимального балу. Оскільки при застосуванні модульно-рейтингової системи враховується факт присутності на заняттях, пропонуємо оцінювати його в межах 40% від визначеного максимального балу.

Якщо на практичному занятті (семінарі) було задіяно декілька видів діяльності, пропонуємо використовувати середньоарифметичне значення отриманих балів за формулою

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n X_i}{N}, \text{ де}$$

i – номер оцінки;

X_i – оцінка;

N – кількість оцінок у вибірці.

Наприклад, визначений максимальний бал за практичне заняття 1, 0. Студент виконав завдання наступним чином:

аудіювання – творчий рівень (1 бал)

читання – продуктивний рівень (0, 8 бала)

письмо – завдання не виконане або виконане на базовому рівні (0, 4 бала).

Середній бал, отриманий студентом, складатиме 0, 7 бала.

Таблиця 1.

Комплекс завдань, пропорованих до опрацювання на практичному занятті з ІМ

Вид мовленнєвої діяльності	Завдання, що пропонуються до опрацювання		Оцінювання	Контроль, обговорення
		Рівні складності за обсягом та		
Аудіювання	Студенти отримують інформацію відносно обсягу текстів та характеру завдань до їх опрацювання у відповідності до рівнів	Творчий	100%	У ході поточного практичного заняття
		Продуктивний	80%	
		Базовий	60%	
Читання	Надаються конкретні тексти відповідного рівня обсягу та складності і завдання до них	Творчий	100%	У ході поточного (наступного) практичного заняття
		Продуктивний	80%	
		Базовий	60%	
Письмо	Надається перелік завдань за рівнями обсягу та складності	Творчий	100%	У ході поточного практичного заняття
		Продуктивний	80%	
		Базовий	60%	

Вважаємо, що застосування у процесі навчання запропонованого алгоритма стимулюватиме формування позитивної мотивації студентів до навчання, активізацію їх розумової діяльності, оволодіння навичками навчальних операцій, самостійність в опрацюванні альтернативних інформаційних джерел, здатність до рефлексії й стане фундаментом поетапного переходу студентів з базового на творчий рівень навченості.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения / Юрий Константинович Бабанский. – М.: Педагогика, 1989. – 141 с.
2. Бурда М. І. Диференційоване навчання / М. І. Бурда, Н. Д. Мацька // Рад. школа. – 1990. – № 9. – С. 59–63.
3. Гриньова М. Саморегуляція як основа успішної навчальної діяльності молоді / М. Гриньова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013 – № 8 (Ч. 2). – С. 159 – 163.
4. Гусак П. М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Гусак Петро Миколайович. – Луцьк, 1999. – 518 с.
5. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / Исаак Яковлевич Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 76 с.
6. Малихін О. В. Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання (у вищій школі) / О. В. Малихін // Наківні праці: Науково- методичний журнал. – Миколаїв: в-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Вип. 203. Т. 215. – Педагогіка– С. 11 – 14.
7. Мартіросян Л. А. Диференціація навчання в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу (на матеріалі вивчення курсу історії педагогіки): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Історія та теорія навчання» / Л. А. Мартіросян. – Київ, 1997. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2017 р.

HONCHAROVA YE.

Higher Educational Establishment of Ukoopsilka "Poltava University of Economics and Trade", Poltava, Ukraine

ORGANIZATION OF THE DIFFERENTIATION-BASED FOREIGN LANGUAGE LEARNING PROCESS AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The object of the author's investigation is the differentiation of teaching foreign language process at Higher Educational Institutions. The author reveals the positive impact of the ideas and principles of individual teaching of foreign language and differentiation of teaching as its component.

The article substantiates the totality of teaching conditions, encompassing certain provisions which have to be implemented in the differentiation of learning, namely:

- the formation of the motivational stimulating basis for the acquisition of potentially the greatest possible amount of professionally meaningful learning material;
- the design and implementation of didactic interaction in the "teacher-student" system taking into account the individual psychological characteristics of the subjects of the differentiation-based educational process;
- implementation of hierarchically ordered modular structural organization of the content of differentiation-based foreign languages teaching;
- intensification of reflexive analytical activity of students with regard to professional specific training in foreign languages.

Keywords: *differentiation, didactic terms, didactic interaction, didactic processes, modular structural organization of the subject content learning, differential basis, assessment.*